

tas ---» (AlcM)]

Els següents són helenismes, derivats de *ὄφθαλμός*: 'ull', etimològicament afí al ll. *oculus*: *Oftalmia* [Belv. 1805; antigament es van usar *obtalnia* (en Albert el Gran, *Quesits*), *obtolmia* (1492, Cauliach), *aptalmia* (1498, Egidi Romà), veg. AlcM s. v. *oftalmia*; cf. fr. ant. *obtalnique*, a. 1327]; *oftàlmic* [Belv. 1805; *ob-tàlmich* en Cauliach, 1492].

Òptic, -ca 'pertanyent a la visió, a l'ull' [òb-, 1491 «Se nomena retina; ha lo seu origi de dos nirvis qui's nomenan *òbtichs*» (Albert el Gran, *Quesits*, AlcM); 1696 «Lo que pertany a la *òptica*» (Lacav.); Belv. 1805, Lab. 1840; «industrial que ven aparells de Física, i especialment d'Òptica» (Fontserè, *Ciències Fis. Nat.*, lèxic)], del gr. *ὀπτικός* id. *Optica* [1696, «*òptica*, part de la Matemàtica: Hec Optica» (Lacav.); (ciència d'òptica), Lab. 1840]; *catòptic*; *dioptra*, *diòptria*, *diòptrica*, *catadiòptric*; *panòptic*; *sinopsi* [Lab. 1840, *sinòpsis*], *sinòptic* [Lab. 1840, p. 1037].

Cpr.: *Ullblau*, -ava [DFa.]; AlcM inclou *ullcegar* ²⁰ 'fer tornar cec' amb cita d'un text de 1903, *ullclòs* 'que té els ulls clucs' [Coromines «Quan sigui mort, que tu em veuràs *ull-clos*, / i buit i sense l'ànima aquest cos / de tot desig ja despullat» (trad. de «Rudaguí», O. C., 1395, 5a); un ex. de MDolç en AlcM]. ²⁵ *Ullcluc*, -uca [NOLLER, AlcM; JOLIVER «Culta, bé que mundana, escoltava els poetes / devotament, *ullcluca* i amb les mans ben estretes» (*Dama ambivalent*, v. 8, en «El Mon», 3-vi-83, p. 24)]. AlcM inclou *ullenyorat* amb un ex. de Foix. *Ullferir* 'ferir l'ull, impressionar ³⁰ la vista' [NOLLER (AlcM); Coromines «Entremig de les parades d'herbes que curen tota mena de tares i malura, quan no són per a *ullferir* de mal donat o no encomanen el desfici d'amor» (*Silèni*, cap. 7, p. 95)]. AlcM inclou *ullfi* citant de Saisset, *ullgirat* sense exs., ³⁵ *ullmarcit*, citant de Foix. *Ullnegre* [DFa.], *ullnegrenc* [Sagarra, AlcM]; *ullobert* (AlcM, amb un ex. de VCatalà).

Ullpendre 'encantar, embriuar, amb la mirada', 'fascinar per la seva bellesa' [c. 1460, *Spill* «--- / una pus vella / quant fuy donzella, / me feu apendre, / saber d'ull pendre, / de fitillar / e de ligar, / fer avortir» (v. 6120); 1507, Busa-N. «vll ab què *vll prenen*: fascino»; DTò. «*ull pendrer*: fascino»; Lab. 1840; JMaragall «Occitània --- ens fa ben germans y hereus d'aquells que feren el dret civil y s'ullprengueren de la llum de Grècia» (O. C. I, 959b)]. *Ullprenedor*, -a; *ullprenement* [DTò.; no reproduït per Belv., Lab. 1840]. *Ullprès*, -esa, 'encantat, embriuat' [Sagarra «Va venir-vos *ullpresa* i mal prenyada» (AlcM); Verdager «Quan per sa culpa, 'l moro tot ho *atterra*, / apar de fades encisat i *ull-près*» (*Canigó* VII, 442); el DAg. s. v. *ullpendre* 'fascinar' diu que «s'aplica també a l'enamorament: aquesta noia t'ha *ullprès*; — s'aplica en sentit general d'enamorar, d'atraure»; i així l'usa ³⁵ Verdager en el famós passatge del Canigó: «--- és del meu cor senyora: / cullint gerts i maduixes un dia l'encontrí; / *ull-presos* ('captivats') un de l'altre, 'ns estimàrem; / la promesa d'amor ab que'ns lligàrem ---» ⁶⁰ (I, v. 154)].

Ullserè 'defecte en la nina de l'ull' (usat, segons DAg., a St. Privat de Bas); es tracta de la malaltia de l'ull anomenada *gota serena*. *Ullverd*, peix espècie *Chimaera monstrosa*, sinònim de *guineu* i *caro* (Griera, BDC XI, 76a).

Helenismes: *oftalmo-*, *oftalm-*, formes prefixades del mot grec *ὄφθαλμός* 'ull', *oftalmitis*, *oftalmografia*, *oftalmologia*, *oftalmoplegia*, *oftalmoscopi*, *oftalmoscòpia*. *Optòmetre*, *optometria*, *optomètric*. *Metoposcòpia*, compost amb *μέτωπον* 'front' (per la seva banda compost de *ὤψ* 'vista', 'cara') i *σκοπεῖν* 'mirar', 'examinar'. *Prosopo-*, *prosop-*, formes prefixades dels compostos amb el gr. *πρόσωπον* 'cara, aspecte d'una persona', *prosopoieia* (amb *ποιεῖν* 'fer'), *prosografia*, *prosopàlgia*.

¹ Escrit sovint *ui* en els escriptors balears: «els cranis vivaratxos, ara s'afiquen --- dins un forat i allarguen un *ui*, llavors es 'altre» (Arx. Ll. Salvador, p. 111). — ² És ben conegut l'estudi de JCorom. sobre l'evolució de -CL-, -LI- i -LL- (publicat en *EntreDL* I, p. 29ss.). — ³ *LleuresC*, p. 249; allí en n. 3, JCorom. fa constar que el nom del poble d'*Ulldecona* (Tort.) sona popularment, en tota aquella comarca, *Vul(l)decona*, *Vil(l)decona* o *Val(l)decona*, i el nom d'un altre poble, entre el Priorat i les Garrigues, *Ulldemolins* (alteració d'un originari *Vuitmolins* < OCTO MOLINOS per etimologia popular) es pronuncia avui popularment *Vulldemolins* o *Villdemolins*: fet que ens prova que la pronúncia *vull* 'ull' devia ser usual en aquesta comarca. — ⁴ JCoromines reporta haver-lo sentit (*DECH* IV, 274a26) en Abella de Espés (Ribagorça) i *los güellos* a Echo (1966); Badia (*El habla del Valle de Bielsa*, Bna. 1950, p. 286) inclou *güello* (de la col), *güello* 'ull' (al costat de *uello*); JCorom. anys més tard (1967) hi registra ja el castellanisme *es ojos*, però a més «ke *gullada ye*» («que tiene ojos feos») i *güellas gullades* «ovelles amb ullada fonda». — ⁵ S'ha discutit molt l'origen d'aquesta metàfora, i alguns filòlegs han expressat l'opinió que a la Península Ibèrica sigui un arabisme semàntic; però veg. l'article del DCEC/DECH *ojo*, on es demostra que té caràcter internacional i que deu ser una creació natural en moltes llengües. Notem el que hi diu JCoromines: «si lo miramos bien, no hay nada de extraordinario ni de "oriental" en esta metáfora: el manantial es el lugar por donde el agua sale a la superficie, por donde ve la luz, por lo tanto es su 'ojo'» (*DECH* IV, 273a11ss.). — ⁶ En un doc. ant. de 1571 de Plan, vist per JCorom. a l'ajuntament d'aquesta localitat es llegeix: «--- al *güello* de la dicha Fuente de Fatarillo ---»; Rohlfs, *Le Gascon*, § 112, dóna a Fanlo *güelho de ra fuande*; JCorom. també anota aquesta forma allí i a més a Abella d'Espés (Ribag.), *el güelo de l'àigua* amb referència al punt on brolla la *Font Beneta* d'aquest poble. — ⁷ A l'ex. antic de *oelb* inclòs per Levy, *PSW*, s. v. *olb*, es poden afegir aquests altres que citem del *Cart. Ossau*: doc. de 1440 «*deu oelb* de la font en fore» (p. 226.31), «*tiran a l'oelb* de la fondeta» (p. 227.4); doc. de